
BOLILE NETRANSMISIBILE CA PROBLEMĂ A SĂNĂTĂȚII PUBLICE

**ARGUMENTAREA POLITICILOR DE PREVENIRE ȘI
CONTROL AL BOLILOR NETRANSMISIBILE**

Ion ȘALARU, Nelea TABUNCIC,
Centrul Național de Sănătate Publică

Summary***Argumentation of the policies for prevent and control of non-communicable diseases***

Global burden of non-communicable disease risk is a major public health challenge and a barrier for the welfare and socio-economic development.

WHO has proposed a set of strategies and country action plans relevant to the BNT comprehensive approach to this need, the initiative to adopt policies to be extended to regional, national and local levels.

The Republic of Moldova has developed a clear policy on prevention and control of non-communicable diseases sufficient to improve health and reduce health inequities by applying approaches “government-integrated” and “whole of society”. This has been analyzed and synthesized in public policy documents approved health to demonstrate their effectiveness and adherence to strengthen national capacities of prevention and control of non-communicable diseases.

Keywords: *non-communicable diseases, prevention, control*

Резюме***Доводы политики в области профилактики и контроля неинфекционных заболеваний***

Глобальное бремя и угроза неинфекционных заболеваний (НИЗ) являются серьезными проблемами общественного здравоохранения и препятствием для достижения благосостояния и социально-экономического развития.

Всемирная организации здравоохранения предложила государствам набор стратегий и планов действий, актуальных для комплексного подхода в отношении НИЗ, при этом необходимо, чтобы инициатива принятия политики была расширена на региональном, национальном и местном уровнях.

Молдова разработала четкую политику по профилактике неинфекционных заболеваний, достаточной для улучшения здоровья населения и уменьшения неравенства в отношении здоровья, путем применения подхода «интегрированное правительство» и «целое общество». С этой целью, были проанализированы и синтезированы действующие документы государственной политики в области здравоохранения, чтобы продемонстрировать свою эффективность и приверженность в укреплении национального потенциала по профилактике и контролю НИЗ.

Ключевые слова: *неинфекционные заболевания, профилактика, контроль*

Introducere

Bolile netransmisibile (BNT) reprezintă o problemă prioritară de sănătate publică la nivel global, cu care se confruntă statele, indiferent de nivelul lor de dezvoltare. Organizația Mondială a Sănătății (OMS) consideră creșterea incidenței bolilor netransmisibile o epidemie și estimează că această epidemie va duce la decesul a 52 de milioane de persoane anual către anul 2030.

Reducerea poverii BNT la nivel mondial este o prioritate majoră și o condiție necesară pentru o dezvoltare durabilă. Din totalitatea cazurilor (57 milioane) de decese înregistrate în anul 2012 în lume, 38 mil. au fost atribuite BNT principale – maladiilor cardiovasculare, cancerelor și bolilor respiratorii cronice. Peste 40% din acestea (16 mil.) au fost decese premature sub vârsta de 70 de ani, deci în mare măsură prevenibile. Aproximativ trei sferturi din decesele anuale de BNT (28 mil.) și majoritatea deceselor premature (82%) survin în țările cu venituri mici și medii [1].

În Europa, bolile netransmisibile constituie circa 86% din toate cazurile de mortalitate și 77% din povara globală a maladiilor, devenind o povară în creștere pentru dezvoltarea economică și bunăstarea populației.

Republica Moldova, de asemenea, se confruntă cu provocările determinate de BNT, drept principale cauze ale mortalității, morbidității și dezabilității, cu consecințe sesizabile de ordin uman, social și economic. Pe parcursul ultimilor cinci ani, se prefigurează un tablou mai mult sau mai puțin identic privind cauzele mortalității prin BNT – rata deceselor prin bolile cardiovasculare depășește cota de 58%, urmate de cancer – 15%, boli digestive – 9%, maladiile respiratorii cronice – 4% și diabet – 1%. În anul 2013, acest spectru de boli a definit 89% din totalitatea deceselor [2]. Dacă comparăm cauzele de deces în Republica Moldova cu cele de la nivel european, constatăm că la cele patru BNT prioritare (BCV, cancerul, boli respiratorii cronice, diabetul), prezente în țările europene, în Republica Moldova se adaugă bolile digestive cronice, care de fapt înregistrează și cel mai înalt nivel de mortalitate la această formă nosologică.

În acest context, OMS îndeamnă toate statele să susțină un obiectiv ambițios de reducere a mortalității cauzate de boli netransmisibile prevenibile până în 2025 cu 25% a ratelor mortalității la nivel național, față de nivelul din 2010. În plus, se solicită din partea țărilor un angajament politic ferm care să reflecte importanța și gravitatea epidemiei mondiale de maladii netransmisibile.

Conștientizarea impactului BNT la nivel global și a necesității unui suport mai ferm pentru acțiunile

de prevenire și control asupra acestora este în creștere în ultimii ani, deoarece au fost identificați patru factori comuni modificabili – deci prevenibili – de risc (fumatul, consumul nociv de alcool, alimentația nesănătoasă și inactivitatea fizică), care provoacă, în mare parte, problemele legate de bolile netransmisibile și implică principii comune pentru prevenire.

OMS a aprobat și a propus statelor-membre Strategia globală, cu un plan de acțiuni relevante pentru abordarea comprehensivă a BNT pe parcursul vieții și a determinantelor acestora. Pentru aceasta trebuie ca inițiativa să fie extinsă la nivel de politici regionale, naționale și locale.

În Republica Moldova, necesitatea dezvoltării politicilor de prevenire și control al BNT a fost determinată de: (1) povara BNT și măsurile întreprinse la nivel internațional, (2) situația în plan național privind BNT; (3) armonizarea legislației Republicii Moldova la acquisul comunitar; (4) angajamentul asumat în Declarația politică a Națiunilor Unite (ONU) din septembrie 2011 privind prevenirea și controlul bolilor netransmisibile.

Materiale și metode

Au fost analizate și sintetizate documentele de politici – strategiile, planurile de acțiuni și recomandările OMS adoptate la nivel internațional și regional, legislația și politicile publice adoptate și implementate în Uniunea Europeană (UE) și actele normative naționale, documentele de politici publice aprobate în domeniul prevenirii și controlului BNT și al factorilor de risc ai acestora.

Rezultate și discuții

Analiza politicilor publice de prevenire și control al BNT. Constituția Republicii Moldova stipulează în art. 36, alin. (1) că „Dreptul la ocrotirea sănătății este garantat”. Această clauză reprezintă piatra de temelie a acțiunilor ce vin să reglementeze domeniul sănătății.

Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova 2015-2018, deși nu are un obiectiv explicit legat de BNT, face referire la importanța acțiunilor de promovare a sănătății, la intensificarea acțiunilor în domeniul controlului tutunului și al alcoolului, precum și la modernizarea asistenței medicale primare, în contextul managementului BNT [3].

Cadrul legislativ și instituțional general pentru realizarea activităților din domeniul de interes este stabilit prin: Legea ocrotirii sănătății nr. 411 din 28.03.1995; Politică națională de sănătate a Republicii Moldova pentru anii 2007-2021; Strategia națională de dezvoltare a sistemului de sănătate 2008-2017; Legea privind supravegherea de stat a sănătății publice, nr. 10-XVI din 3 februarie 2009.

Legea ocrotirii sănătății nr. 411 din 28 martie 1995 stipulează, în art. 3, orientarea profilactică a asigurării sănătății populației. În conjunctura acestei legi, autoritățile administrației publice, unitățile economice au obligativitatea să ia măsuri sociale și medicale orientate spre profilaxia primară a bolilor, spre propagarea odihnei active și a culturii fizice de masă, spre alimentarea rațională și educația sanitară a populației, creează matricea politicilor de prevenire și control al BNT [4].

Politica națională de sănătate (PNS) este primul document strategic în domeniul controlului factorilor de risc și prevenirii BNT. Noua politică a pus un accent deosebit pe asigurarea debutului sănătos de viață, pe menținerea și fortificarea sănătății generației tinere, precum și a persoanelor în etate. De asemenea, prevede obligațiunile vizând ameliorarea calității mediului ambiant, asigurarea unei alimentații sănătoase și sporirea activității fizice a populației. Documentul planifică fortificarea măsurilor de creare a unei societăți fără tutun, alcool și droguri. Angajamentul statului, cooperarea intersectorială, echitatea și solidaritatea, finanțarea durabilă, participarea comunității sunt printre principiile promovate de PNS. Totodată, documentul menționat este unul declarativ și nu cuprinde un cadru clar de acțiuni cu indicatori de monitorizare și evaluare [5].

Strategia națională de dezvoltare a sistemului de sănătate pentru anii 2008-2017 este parte componentă a politicii social-economice a statului, direcționată spre dezvoltarea sistemului de sănătate, în care sunt concretizate scopurile și prioritățile de bază expuse într-un șir de programe guvernamentale. Strategia pornește, în obiectivul de restructurare a sistemului sănătății, de la identificarea problemelor prioritare existente și trasează modalități de abordare și intervenție, care în condițiile unei implementări consecvente și adecvate vor asigura rezultate mai bune pentru performanța sistemului de sănătate și pentru starea de sănătate a populației. În planul de acțiuni pentru implementarea Strategiei în cauză își găsește locul acțiunea de sporire a rolului asistenței medicale primare, cu un accent prioritar pe măsurile de prevenție a bolilor. O altă acțiune este reducerea ponderii bolilor netransmisibile prin: elaborarea și introducerea standardelor de depistare timpurie a BNT; fortificarea capacității de supraveghere a populației în relație cu factorii care o influențează; elaborarea și implementarea recomandărilor orientate spre reducerea acțiunilor nefaste asupra sănătății; elaborarea și implementarea metodelor eficiente din punct de vedere al costului de prevenire a BNT etc.

Legea nr. 10 din 3 februarie 2009 privind supravegherea de stat a sănătății publice a fost adoptată în scopul asigurării condițiilor optime pentru realizarea

maximă a potențialului de sănătate al fiecărui individ pe parcursul întregii vieți, prin efortul organizat al societății în vederea prevenirii îmbolnăvirilor, protejării și promovării sănătății populației și îmbunătățirii calității vieții. Printre principiile de bază ale acestei legi se enumeră și preocuparea pentru determinanții sociali, de mediu și comportamentali ai stării de sănătate (art. 3), care sunt elementele-cheie în abordarea bolilor netransmisibile. În articolul 5 al aceleiași legi sunt enumerate domeniile în supravegherea de stat a sănătății publice, unde supravegherea, prevenirea și controlul BNT, generate prioritar de factori exogeni, sănătatea nutrițională, prevenirea consumului nociv de alcool și a fumatului sunt domenii prioritare. Articolul 50, predestinat prevenirii și controlului BNT, le poziționează ca o prioritate de sănătate publică și subiect al politicilor de dezvoltare social-economică. În acest articol sunt stipulate acțiunile complexe de prevenție primară și secundară, de reducere a impactului factorilor de risc modificabili și de orientare a aspirațiilor indivizilor și ale comunității privind asigurarea și formarea unui comportament sănătos. Ministerului Sănătății i se atribuie rolul de lider și se stabilește modul de organizare a supravegherii de stat a bolilor netransmisibile [6].

În general, stabilirea acestor politici, au pus bazele implementării principiilor OMS „Sănătate în toate politicile” și „Sănătate pentru toți”, echității și solidarității, cooperării, precum și integrării multi-sectoriale în domeniul sănătății publice în Republica Moldova.

Aspectul critic, în contextul acestor politici, ține de faptul că politica scrisă nu implică obligatoriu implementarea sa, nu este urmată de elaborarea și implementarea politicilor specifice, care să asigure aplicarea principiilor prevăzute în practică. Astfel, eforturile Ministerului Sănătății privind informarea, educarea și promovarea comportamentului sănătos nu sunt susținute de un mediu favorabil și nu fac alegerea sănătoasă una ușoară, accesibilă și admisibilă.

Necesitatea reducerii poverii bolilor netransmisibile și a impactului socioeconomic al acestora la nivel global a fost recunoscută de liderii mondiali la reuniunea la nivel înalt a Națiunilor Unite, în septembrie 2011. Reprezentanții statelor au convenit asupra unui șir îndrăzneț de angajamente, pentru a rezolva problema globală a BNT, cu scopul de a le traduce în acțiuni, prin adoptarea Declarației politice privind prevenirea și controlul BNT (Rezoluția A/RES/66/2) [7].

În acest mod, pentru a accelera progresul în prevenirea BNT, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat, în 2012, Strategia națională de prevenire și control al BNT pentru anii 2012-2020. Scopul

Strategiei este reducerea mortalității premature, a morbidității și dizabilității cauzate de bolile netransmisibile prin acțiuni integrate, pentru a îmbunătăți calitatea vieții și a spori speranța de viață sănătoasă și speranța de viață la naștere. Obiectivele și direcțiile de acțiuni ale acestei Strategii vizează consolidarea capacităților naționale, a acțiunilor multisectoriale, stimularea și cooperarea internațională pentru a reduce expunerea la factori de risc, consolidarea sistemelor de sănătate, fortificarea componentei de promovare a sănătății și creșterea nivelului de responsabilitate a cetățenilor pentru propria sănătate. Implementarea Strategiei presupune dezvoltarea politicilor de prevenire și control și a planurilor de acțiune multisectoriale pentru BNT, care vor stabili acțiunile concrete și indicatorii de monitorizare și evaluare a progreselor înregistrate în atingerea scopului. Respectiv, strategia înglobează prevenirea BNT în întreaga populație, care reprezintă un proces continuu pe parcursul întregii vieți, implicând competențele tuturor actorilor-cheie din sănătate, educație, sport, agricultură, transport și planificare urbană, mediu, muncă, industrie, comerț, finanțe și dezvoltare economică, precum și ONG-urile, societatea civilă și sectorul privat, la nivel național și nivelul internațional [8].

Evidențiem faptul că, la nivel mondial, unul dintre cele mai importante aspecte de acțiune în domeniul BNT a fost legat de cei patru factori comuni de risc. În conformitate cu angajamentele de politici declarate, Republica Moldova a început să abordeze factorii de risc comuni pentru BNT majore. Un pas extrem de important a fost ratificarea Convenției-Cadru privind Controlul Tutunului și acțiunile întreprinse în acest domeniu. Începând cu a. 2012, au fost lansate câteva programe-cadru, cum ar fi Programul național privind controlul tutunului (2012), Programul național de control al alcoolului (2012), Programul național privind prevenirea și controlul bolilor cardiovasculare (2014) și Programul național în domeniul alimentației și nutriției (2014). Alte două programe sunt în curs de elaborare – Programul național privind controlul cancerului și Programul național de prevenire și control al diabetului.

Un rol-cheie îi revine Ordinului Ministerului Sănătății nr. 869 din 27 decembrie 2010, primul act administrativ care stabilește 13 BNT prioritare pentru prevenire și control în Republica Moldova și care definește sarcinile sectorului, inclusiv cele ce țin de raportare. În plus, reforma sistemului de sănătate în Republica Moldova tinde să accelereze obținerea unor realizări eficiente de prevenție și de management modern al bolilor netransmisibile majore și al factorilor de risc ce le determină. Astfel, este un angajament și o necesitate dezvoltarea Planului

de acțiuni – document funcțional, care va aborda toate obiectivele Strategiei Naționale de prevenire și control al BNT și va îmbunătăți mecanismul de implementare.

Principalul obiectiv al acestui plan de acțiune sunt cele patru tipuri de maladii netransmisibile majore: boli cardiovasculare, cancer, boli respiratorii cronice și diabet zaharat și cei patru factori de risc comportamental – consumul de tutun, alimentația nesănătoasă, lipsa de activitate fizică și consumul nociv de alcool. Documentul este organizat în corespundere cu prevederile cadrului de acțiune global și regional în domeniul prevenirii și controlului BNT. Concomitent, Planul include 9 ținte naționale și 25 de indicatori de monitorizare a progresului către anul 2020, elaborați pe baza orientărilor Cadrului Global de monitorizare în Planul de acțiune global pentru prevenirea și controlul bolilor netransmisibile pentru anii 2013-2020 [10] și transpuși la nivel național. Astfel, va fi posibilă monitorizarea și evaluarea comparabilă a tendințelor în bolile netransmisibile de-a lungul timpului, la nivel național și internațional, pentru a fundamenta temelia pentru susținere și pentru dezvoltarea politicilor și acțiunilor coordonate, contribuind la consolidarea angajamentului politic.

Concluzii

Povara globală și riscul de boli netransmisibile constituie o provocare majoră de sănătate publică care subminează dezvoltarea socială și economică în întreaga lume. În Republica Moldova, nivelul înalt al morbidității, mortalității și dizabilității prin BNT este o adevărată problemă pentru sistemul de sănătate, precum și pentru întreaga țară. De aceea, angajamentul și suportul politic față de agenda BNT este o trăsătură importantă a sistemului de sănătate, care influențează controlul BNT. Generarea dovezilor și diseminarea informațiilor cu privire la eficacitatea politicilor sau a intervențiilor sunt pozitive pentru orientările asupra legăturilor dintre bolile netransmisibile și dezvoltarea durabilă. Un progres considerabil se poate face prin dezvoltarea și punerea în aplicare a politicilor adresate acțiunilor de prevenire și control al BNT.

Documentele de politici publice menționate sunt suficiente pentru a îmbunătăți adecvat sănătatea populației și a reduce inechitățile în sănătate prin aplicarea abordărilor *întregul guvern și întreaga societate*. Toate aceste documente respectă inițiativa OMS privind implementarea principiilor „Sănătate în toate politicile” și „Sănătate pentru toți” în Republica Moldova. Procesul de elaborare a politicilor se bazează pe componentele-cheie ale Strategiei globale de prevenire și control al BNT și pe diverse rezoluții

ale Organizației Mondiale a Sănătății, precum și pe argumentările bazate pe dovezi.

La nivel național s-a dezvoltat deja o politică clară în domeniul prevenirii bolilor netransmisibile. Actualmente este în proces de aprobare Planul Național de acțiuni privind implementarea Strategiei Naționale de prevenire și control al BNT, care prevede acțiuni și intervenții multisectoriale cost-eficiente, un sistem de monitorizare și indicatori de evaluare a progresului la nivel național, în conformitate cu recomandările OMS.

De asemenea, în proces de dezbateri se află Ghidul de supraveghere a BNT, destinat specialiștilor din sănătatea publică și asistența medicală primară, ca un instrument de asigurare a evidenței incidente, raportării, implementării măsurilor de prevenție la nivel comunitar și individual.

Totodată, constatăm că politicile publice sectoriale adoptate în domeniile cu impact asupra sănătății, precum agricultura, finanțele, educația, transportul, comerțul, urbanismul, nu pun în valoare sănătatea ca componentă-cheie și nu asigură un mediu favorabil pentru alegerea și menținerea unui comportament sănătos. Deseori, ele sunt dominate de interese economice și, respectiv, interesele businessului.

În viziunea OMS, societatea modernă trebuie să aibă decalaje cât mai mici în sfera sănătății, să asigure accesul universal la servicii de sănătate, țările să aibă sisteme sanitare rezistente, la nivel internațional este necesară îndeplinirea unor scopuri agreate referitoare la sănătate; bolile netransmisibile trebuie să fie controlate, iar țările să poată face față epidemiilor și dezastrelor naturale.

Politicile de sănătate publică demonstrează că opțiunile necesare pentru a atinge cele mai înalte standarde de sănătate și de productivitate sunt posibile și accesibile pentru toți și la orice vârstă.

Bibliografie

1. *Global Status Report on NCDs 2014*. Geneva: World Health Organization, 2014 (<http://www.who.int/nmh/publications/ncd-status-report-2014/en/>).
2. *Anuarul statistic al sistemului de sănătate din Moldova, anul 2013*. Ministerul Sănătății, 2014.
3. *Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova 2015-2018*. Capitolul 10 – Sănătatea. http://www.gov.md/sites/default/files/document/attachments/1_program-guvern_2015-2018_0.pdf
4. *Legea ocrotirii sănătății* nr. 411 din 28.03.1995. În: Monitorul Oficial nr. 034 din 22.06.1995, art. 373.
5. *Politica Națională de Sănătate a Republicii Moldova pentru anii 2007-2021*. Hotărârea Guvernului nr. 886 din 06.08.2007. În: Monitorul Oficial, nr. 127-130, din 17.08.2007, art. 931.
6. *Legea privind supravegherea de stat a sănătății publice*, nr. 10-XVI din 3 februarie 2009. În: Monitorul Oficial nr. 67, din 03.04.2009, art. 183.

7. *Resolution 66/2. Political Declaration of the High-level Meeting of the General Assembly on the Prevention and Control of NCDs*. In: Sixty-sixth session of the United Nations General Assembly. New York: United Nations, 2011 (http://www.who.int/nmh/events/un_ncd_summit2011/political_declaration_en.pdf).
8. *Strategia națională pentru prevenirea și controlul bolilor netransmisibile pe anii 2012-2020*. Hotărârea Parlamentului nr. 82 din 12.04.2012. În: Monitorul Oficial, nr.126-129 din 26.06.2012, art. 412.
9. *Global action plan for the prevention and control of NCDs 2013–2020*. Geneva: World Health Organization, 2013 (http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/94384/1/9789241506236_eng.pdf?ua=1).